

УДК 342.042

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.28>

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА

Озель В.І.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного і адміністративного права,

юридичного факультету

Інституту управління, технологій та права

Державного університету інфраструктури та технологій

<https://orcid.org/0000-0002-4655-2869>

Озель В.І. Законодавчі основи регулювання компетенції керівника підприємства.

Розмежування функцій, повноважень та компетенції керівника підприємства, їх нормативного визначення є важливою частиною конкретизації прав і обов'язків конкретної посадової особи. Роль керівника підприємства є ключовою для реалізації ефективного управління ресурсами, кадрами, структурними елементами суб'єкта господарювання. Управлінські та розпорядчі функції керівника покликані забезпечити досягнення цілей, поставлених власником підприємства.

Основою визначення загального правового статусу керівника підприємства та його базових компетенцій є стаття 65 Господарського кодексу України, яка закріплює, що керівник підприємства є посадовою особою підприємства та діє на підставі Статуту підприємства. Як посадова особа підприємства, керівник підприємства наділений широким колом правомочних компетенцій. Він без доручення діє від імені підприємства, представляє його інтереси у відносинах з юридичними особами та громадянами та державними органами, формує адміністрацію підприємства і вирішує питання діяльності підприємства тощо. Аналіз змісту ст. 92 ЦК України призводить до висновку, що цивільна дієздатність підприємства визначається суб'єктністю органу управління та реалізується через вчинення керівником підприємства дій у межах своєї компетенції.

Встановлено, що законодавець відносить формування переліку компетенцій керівника підприємства до сфери локального регулювання органом управління. Повний перелік прав та обов'язків керівника підприємства встановлюється у трудовому контракті та посадовій інструкції, а коло повноважень – у статуті підприємства.

В результаті дослідження, пропонуємо таке визначення компетенції керівника підприємства – це найширше коло можливостей, які може реалізувати керівник у рамках покладених на нього посадових обов'язків та передбачених законодавством прав.

Ключові слова: законодавство, компетенція, повноваження, керівник підприємства, статут, локальна нормотворчість.

Ozel V.I. Legislative basis for regulating the competence of the head of the enterprise.

Delineation of the functions, powers and competences of the head of the enterprise, their normative definition is an important part of specifying the rights and duties of a specific official. The role of the head of the enterprise is key to the implementation of effective management of resources, personnel, and structural elements of the business entity. Managerial and administrative functions of the manager are designed to ensure the achievement of the goals set by the owner of the enterprise.

The basis for determining the general legal status of the head of the enterprise and his basic competencies is Article 65 of the Economic Code of Ukraine, which stipulates that the head of the enterprise is an official of the enterprise and acts on the basis of the Charter of the enterprise. As an official of the enterprise, the head of the enterprise is endowed with a wide range of authorized competences. He acts on behalf of the enterprise without a mandate, represents its interests in relations with legal entities and citizens and state bodies, forms the administration of the enterprise and resolves issues of the enterprise's activities, etc. Analysis of the content of Art. 92 of the Civil Code of Ukraine leads to the conclusion that the civil capacity of the enterprise is determined by the subjectivity of the management body and is realized through the performance by the head of the enterprise of actions within the limits of his competence.

It was established that the legislator refers the formation of the list of competencies of the head of the enterprise to the sphere of local regulation by the management body. The full list of rights and responsibilities of the head of the enterprise is established in the employment contract and job description, and the range of powers - in the charter of the enterprise.

As a result of the research, we offer the following definition of the competence of the head of the enterprise - it is the widest range of opportunities that the head can realize within the framework of his official duties and the rights provided for by law.

Key words: legislation, competence, authority, head of the enterprise, charter, local rule-making.

Постановка проблеми. Роль керівника підприємства є ключовою для реалізації ефективного управління ресурсами, кадрами, структурними елементами суб'єкта господарювання. Управлінські та розпорядчі функції керівника покликані забезпечити досягнення цілей, поставлених власником підприємства.

Проблематика розмежування функцій, повноважень та компетенції керівника підприємства, їх нормативного визначення та закріплення залишається не до кінця дослідженою. Деякою мірою виникають ускладнення щодо правової визначеності у колі компетенцій керівника. Звісно, цивілістичний підхід, на якому ґрунтується теоретична база господарського права, своєю базою визначає диспозитивність у правовідносинах. Але теоретичне підґрунтя, понятійний апарат та базові аспекти правового регулювання відносин між власником підприємства та керівником, як посадовою особою, керівником підприємства та трудовим колективом, потребує законодавчого регулювання. Визначення компетенції керівника підприємства є основою його правового статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання повноважень і компетенції керівника підприємства були розглянуті у дослідженнях В. Авер'янова, О. Андрійко, Д. Белова, Д. Беззубова, Ю. Битяка, І. Голосніченка, М. Громовчук, А. Денисенка, М. Дороніної, Р. Калюжного, Л. Кисіль, О. Костюкова, О. Кравчука, Є. Кубка, Т. Мартинової, М. Мельничука, О. Охотнікової, В. Селіванова, Г. Селевка, Н. Сімченка та інших вчених. Вони опікувалися проблемними аспектами нормативної визначеності та економічної ефективності у діяльності керівників, а також розглядали компетенції керівника підприємства через призму соціально-відповідального управління.

Мета статті. Наше дослідження має на меті виявити встановлені законодавством України засади визначення та регулювання компетенції керівника підприємства.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб повною мірою дослідити проблематику статті, необхідно визначитись з понятійним апаратом. Поняття «компетенції керівника підприємства» законодавством не визначене, тому необхідно спочатку з'ясувати чи дійсно законодавець отожднює поняття «повноваження» та «компетенція». Здебільшого поняття компетенцій зустрічається у практичній сфері правореалізації та правозасто-

сування, наприклад, у контрактах між власником і керівником підприємства.

Компетенція керівника підприємства поширюється та впливає на ті правовідносини, де ця посадова особа є компетентною. Тлумачний словник термін «компетентний» пояснює наступним чином: «1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний» [1, с. 874]. Тобто другий варіант наведеного означення відповідає нашому запиту, а саме стосується уповноваженої особи. Очевидним є, що повноваження визначають саму сутність компетенції, розкривають її зміст.

За визначенням, запропонованим І.П. Голосніченко: «повноваження як соціальне явище – це володіння правами і обов'язками членів (члена) суспільства, переданих суб'єкту відносин в порядку та у спосіб, визначений соціальними правилами і нормами з метою реалізації в особистих або спільних інтересах особи делегувальника і можуть включати в себе право розпорядження її цінностями, право на загальнообов'язковій основі залучати до виконання суспільних доручень, та застосовувати у випадках, передбачених правилами суспільного життя, заходи примусу» [2, с. 149]. Отже, повноваження у даному випадку розцінені як певні правомочності уповноваженої особи виконувати доручення делегувальника.

Через призму нашого дослідження можемо дійти висновку, що *компетенція керівника підприємства* – це найширше коло можливостей, які може реалізувати керівник у рамках покладених на нього посадових обов'язків та передбачених законодавством прав.

Розглянемо, яким чином українське законодавство закріплює основи компетенції керівника підприємства. У даному питанні погоджуємося з думкою Д.О. Беззубова, що означені суспільні відносини характеризує «значний ступінь правового регулювання на рівні актів законодавства у поєднанні з локальним регулюванням, що зумовлено суспільним значенням сфери господарювання, складністю господарських і пов'язаних із ними зв'язків» [3, с. 43].

Основою визначення загального правового статусу керівника підприємства та його базових компетенцій є стаття 65 Господарського кодексу України (далі – ГК), яка закріплює, що керівник підприємства є посадовою особою підприємства та діє на підставі Статуту підприємства. У ч. 3 ст. 65 ГК визначено, що «для керівництва господарською діяльністю підприємства власник (власники) безпосередньо або через уповноважені органи чи наглядова рада такого підприємства (у разі її утворення) призначає (обирає) керівника підприємства, який є підзвітним власнику, його уповноваженому органу чи наглядовій раді» [4].

Як посадова особа підприємства – керівник підприємства наділений широким колом правомочних компетенцій:

- без доручення діє від імені підприємства;
- представляє його інтереси в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами;
- формує адміністрацію підприємства і вирішує питання діяльності підприємства в межах та порядку, визначених установчими документами (ч. 5 ст. 65 ГК) [4].

Конкретні права і обов'язки керівника підприємства визначаються в трудовому договорі (контракті). Компетенція керівника підприємства, як сфера його повноважень у прийнятті управлінських рішень в середині компанії та у зв'язках з іншими суб'єктами господарювання й органами держави і місцевого самоврядування, закріплюється в установчих документах підприємства.

Установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта господарювання (ст. 57 ГК) [4]. Саме в статуті підприємства визначаються склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень тощо. Так само ч. 1 ст. 88 ЦК України міститься вимога, що у статуті вказуються найменування юридичної особи, органи управління, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень [5].

Установчі документи, в тому числі й статут підприємства підлягає державній реєстрації на підставі ст. 89 ЦК України та Закону України від 15.05.2003 № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [6].

Аналіз змісту ст. 92 ЦК України призводить до висновку, що цивільна дієздатність підприємства визначається суб'єктністю органу управління та реалізується через вчинення керівником підприємства дій у межах своєї компетенції. Так, ч. 3 ст. 92 ЦК України встановлює, що особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень. Крім того ч. 4 ст. 92 ЦК України наголошує на тому, що обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили [5].

На рівні кожного підприємства компетенція керівника конкретизується також відповідною посадовою інструкцією, що є актом локального нормотворення. До них можемо віднести: статут підприємства, посадові інструкції тощо.

На нашу думку, необхідно звернути увагу, що законодавство України містить особливості щодо

визначення правового статусу, та як наслідок особливості затвердження компетенції керівника державного підприємства.

Державні підприємства, як і інші юридичні особи, можуть здійснювати свої повноваження лише через відповідних представників – керівні органи, або безпосередньо уповноважену особу – керівника підприємства. У даному випадку законом передбачені особливості правового статусу керівника державного підприємства. Згідно з ч. 6, 7 ст. 73 ГК, органом управління державного унітарного підприємства є керівник підприємства, який призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу; законом можуть бути визначені особливості статусу керівника державного унітарного підприємства, в тому числі встановлено підвищену відповідальність керівника за результати роботи підприємства. В свою чергу, наглядова рада підприємства (у разі її утворення), в межах компетенції, визначеної статутом підприємства та законом, контролює і регулює діяльність керівника підприємства [4].

Більш конкретизоване питання правового статусу та відносин органу управління державною власністю – Кабінету Міністрів України (або уповноваженим ним центральним органом виконавчої влади), та безпосередньо керівником державного підприємства встановлені Законом України від 21.09.2006 № 185-V «Про управління об'єктами державної власності» [7]. Проте, фактично цей закон не містить чітких умов щодо організаційно-правової моделі відносин органу управління та керівника підприємства. Зі змісту ст. 11-2, 13 Закону можемо зробити висновок, що трудові відносини з керівником оформлюються у формі контракту.

Типова форма контракту з керівником підприємства, що є у державній власності, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2 серпня 1995 р. № 597 [7]. Згідно зазначеної постанови, керівник державного підприємства компетентний:

- здійснювати поточне (оперативне) керівництво підприємством;
- організовувати його виробничо-господарську, соціально-побутову та іншу діяльність;
- забезпечувати виконання завдань підприємства, передбачених законодавством, статутом підприємства та цим контрактом;
- діяти від імені підприємства, представляти його на всіх підприємствах, в установах та організаціях;
- укладати господарські та інші угоди;
- видавати доручення;
- відкривати рахунки в банках;
- користуватися правом розпорядження коштів підприємства, накладати на працівників стягнення відповідно до законодавства;

– в межах своєї компетенції видавати накази та інші акти, давати вказівки, обов'язкові для всіх підрозділів та працівників підприємства;

– вирішувати інші питання, віднесені законодавством, Органом управління майном, статутом підприємства і трудовим контрактом до компетенції керівника.

Таким чином, законодавець відносить формування переліку компетенцій керівника підприємства до сфери локального регулювання органом управління, якщо це державне підприємство, або встановлюються власником або установчим органом юридичної особи приватної власності.

Висновки. Підводячи загальні висновки щодо теми дослідження, слід відзначити, що визначення компетенції керівника підприємства законодавством досить не конкретизоване. Законодавство не містить визначення терміну компетенція керівника підприємства, тому пропонуємо тлумачити цю категорію таким чином: найширше коло можливостей, які може реалізувати керівник у рамках покладених на нього посадових обов'язків та передбачених законодавством прав.

Основою законодавчого визначення кола повноважень та компетенції керівника підприємства закладають Цивільний кодекс України (ст. 88, 89, 92) та Господарський кодекси України (ст. 65, 73 та ін.). Певні особливості правового регулювання стосуються визначення та закріплення кола компетенцій керівника державного підприємства. Конкретні права і обов'язки керівника підприємства визначаються в трудовому договорі (контракті). Компетенція керівника підприємства, як сфера його повноважень у прийнятті управлінських рішень в середині компанії та у зв'язках з іншими суб'єктами господарювання й органами держави і місцевого самоврядування, закріплюється в установчих документах підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – Київ, Видво "АКОНІТ", 2006. – 926 с.
2. Голосніченко І.П., Голосніченко Д.І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. 2011. № 1 (9). С. 148.
3. Беззубов Д.О. До поняття та ознак господарських правовідносин у сучасній парадигмі господарського права. *Dictum factum*, 2019/1. С. 41–47.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n476>.
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#n505>.
7. Про управління об'єктами державної власності. Закон України від 21.09.2006 № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>.
8. Про Типову форму контракту з керівником підприємства, що є у державній власності. Постанова Кабінету Міністрів України; Форма типового документа, Звіт від 02.08.1995 № 597. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597-95-%D0%BF#Text>.